

БЕЗБАР'ЄРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАПОРУКА ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Філіпська Наталія Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: totuchana@yahoo.com

Лютий 2022 року змінив уявлення світу про цінність мирного співіснування та життя людини. Право на життя є базовим, основоположним та закріплене у низці найпотужніших міжнародних документах – стандартах у сфері прав людини. По-перше, це Загальна декларація прав людини 1948 року, яка стала основою для міжнародного права прав людини та національних законодавств. Стаття 3 Загальної декларації прав людини проголошує, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність [1]. Другий потужний міжнародний документ це Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (стаття 6) [2], регіональна (Європейська) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (стаття 2) [3] підкреслюють невід'ємність права на життя та неприпустимість неправомірного його порушення.

Конституція України у відповідності із названими міжнародними стандартами у статті 27 визначає невід'ємне право людини на життя та неможливість свавільного його позбавлення, а також обов'язок держави захищати це право [4]. На наш погляд, саме обов'язок держави щодо забезпечення права людини на життя і є дуже актуальним саме у воєнний час, коли людське життя є під реальною загрозою.

Повномасштабне вторгнення російської федерації та територію України наприкінці лютого 2022 року та вчинення відверто терористичних, геноцидних актів проти мирного населення поставило нові виклики до суспільства та влади, як державної, так і до органів місцевого самоврядування. На наш погляд, варто звернути особливу увагу на забезпечення владою умов для реалізації права на життя такої категорії населення, як люди з обмеженими можливостями. На жаль, саме війна відкрила існуючі прогалини та деяку неготовність до забезпечення безпеки окремих верств населення, а саме осіб, які мають вади здоров'я, пов'язані із можливостями пересування, сенсорними вадами, вадами ментального здоров'я.

Питання створення безбар'єрного середовища у мирний час, як

показали реалії війни в Україні, дещо відрізняються від мирної моделі. Це пов'язано із низкою вимушених дій, які притаманні ситуаціям, що несуть масові загрози населенню. Мова йде про необхідність переміщення до укриттів через артилерійські, ракетні та авіаційні обстріли державою-окупантом мирних населених пунктів України, особливо прикордонних територій Сходу, Півдня та Півночі держави. Сигнал «повітряна тривога» є попередженням про небезпеку та настановою для населення до певних дій – переміщення до укриттів, безпечних місць тощо для збереження свого життя. Так, застосунок «Повітряна тривога», який можна завантажити на смартфон, підключений до мережі Інтернет, попереджає про небезпеку та є досить корисним і зручним у користуванні для більшості населення.

Однак, яким чином можна терміново попередити особу, яка має вади слуху – слабочуючу або взагалі нечуючу? Яким чином це зробити, якщо, наприклад, тривога та небезпека трапляється уночі, коли людина не читає повідомлення про небезпеку або якщо людина (зазвичай похилого віку) проживає у віддаленій місцевості та не має смартфона із доступом до мережі Інтернет / мережа пошкоджена обстрілами? Яким чином дістатися укриття особі, яка пересувається за допомогою візка, ходунків, якщо сходи до підземних укриттів зазвичай вузькі, незручні та не мають пандусів і часто є небезпечними навіть для людини без обмежень мобільності? Яким чином людина, яка має ментальні вади та з тих чи інших причин на момент оголошення повітряної тривоги залишилася сама, може зорієнтуватися та дотримуватися чіткого алгоритму дій для убезпечення себе? На жаль, чітких відповідей на поставлені питання немає.

Описані вище ситуації не є вичерпними, але ставлять під серйозну загрозу щонайменше життя та здоров'я зазначених категорій осіб. Як правило, такі особи мають інвалідність та відповідний статус, але державні органи соціального захисту не в достатній мірі вживають заходи щодо допомоги таким людям або сприяння належного облаштування укриттів відповідно до потреб. Варто зазначити, що з такими труднощами може стикнутися й людина, яка має не стійкі, а тимчасові розлади здоров'я – контузія, травми кінцівок або хребта, інші хвороби, які впливають на здатність самостійного пересування.

Додатком до листа ДСНС затверджені Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. Хоча у даному документі мова йде про осіб, що здобувають освіту, тут не оминули увагою категорію осіб, яка має труднощі у пересуванні – у п.п. 13 п. 3.5 визначено, що з метою забезпечення захисту населення від небезпечних чинників надзвичайних ситуацій та організації його життєзабезпечення об'єкти будівництва мають відповідати таким основним вимогам, серед яких забезпечення вільного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (для закладів освіти з наявністю зазначеної категорії осіб) або є технічна

можливість дообладнання для забезпечення такого доступу у термін до 24 годин [5].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій» 2022 року вносяться зміни до чинного законодавства та передбачається обов'язкове обладнання укриттів у новобудовах [6]. Але виникає питання щодо того, чи працюють компанії-забудовники у прифронтових містах та як бути і іншими будівлями? Тож, проблема лишається невирішеною, фактично порушуючи право осіб з обмеженими можливостями на безпеку та на життя.

Окрім створення архітектурної та сенсорно-інформаційної доступності, варто мати на увазі й особливості пошукових робіт при руйнуванні будівель. Це стосується також осіб з вадами слуху та осіб з ментальними порушеннями. Перша категорія не в змозі почути рятувальників та відгукнутися, а друга категорія може не виконувати вказівки рятувальників через нерозуміння їх значення.

Означена вище ситуація свідчить про значне звуження можливості реалізувати своє право на життя в умовах воєнного стану особам, які мають фізичні, сенсорні та ментальні обмеження.

Тож, право на життя в умовах повномасштабної війни та використання окупаційними військами заборонених видів зброї масового ураження є досить крихким та потребує посиленого державного захисту. Але, перш за все, на нашу думку, доцільно якнайшвидше напрацювати алгоритм дій у ситуації небезпеки та, безперечно, забезпечити архітектурну доступність для маломобільних осіб сховищ та інших безпечних місць (пункти незламності, пункти обігріву тощо). Забезпечення доступності укриттів та створення механізму оповіщення нечуючих осіб може взяти на себе місцева влада. Крім того, активна діяльність інститутів громадянського суспільства (громадські, волонтерські організації тощо) не знімає з держави зобов'язань щодо захисту найголовнішого права – права на життя, яке є основою виникнення майже всіх інших прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 217 А (III) від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148-VIII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17 липн. 1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

4. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

laws/show/254к/96-вр.

5. Декларація прав національностей України від 01.11.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.

6. Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. Додаток до листа ДСНС від 14.06.2022 № 03-1870/162-2. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій: Закон України від 29 липня 2022 року № 2486-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2486-20#Text>.